

ЄДИНИЙ ВНЕСОК НА СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Безкровний О.В., к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту Полтавської державної аграрної академії

Токар Ю.А., магістрант спеціальності «Фінанси» Полтавської державної аграрної академії

Анотація. Досліджуються особливості адміністрування фінансових ресурсів системи соціального страхування в країнах близького та далекого зарубіжжя. Розглядаються сучасні проблеми та перспективи реформування механізмів соціального захисту населення через системи соціального страхування.

Annotation. The features of administration of financial resources of the system of social security are probed in the countries of near and distant foreignness. Modern problems and prospects of reformation of mechanisms of social defense of population through the systems of social security are examined.

Ключові слова. Соціальне страхування. Єдиний внесок на загально-обов'язкове державне соціальне страхування. Пенсійний фонд. Страховий внесок. Страховий тариф.

Keywords. Social security. The unique payment is on obligatory state social security. Pension fund. Insurance payment. Insurance tariff.

Актуальність проблеми. Ефективний соціальний захист, виражений в достатньо високих і своєчасних видах матеріального забезпечення та соціальних послугах, зафіксований нами при оцінці світового досвіду, був би неможливий без достатнього фінансування діяльності фондів соціального

спрямування. В той же час в Україні, на сьогоднішній день існує низка нерозв'язаних проблем організаційного характеру. До найбільш гострих відносяться відсутність єдиних принципів визначення соціальних пільг, дублювання окремих соціальних виплат, відсутність їх чіткої спрямованості, недостатність соціальних виплат з іншими державними витратами тощо.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретичні та методологічні обґрунтування доцільності реформування процесу формування фінансових ресурсів системи соціального страхування входять до сфери наукових пошуків ряду українських та зарубіжних науковців, зокрема: Т. Гузик, І. Журавська, Л. Логачова, В. Парнюк, К. Скрипкіна, Д. Сендлер. При цьому, досить широкого обговорення дані проблеми отримують і в урядових колах, наслідком чого стало поява близько десяти законопроектів перед затвердженням, вступаючого в дію з початку 2011 р. Закону України від „Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування“.

Мета роботи. Враховуючи необхідність удосконалення механізмів наповнення фінансовими ресурсами системи соціального страхування в нашій державі започатковано досить широку науково-практичну дискусію щодо консолідації внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, загальнообов'язкове державне соціальне страхування з тимчасової непрацездатності, загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття та загальнообов'язкове державне соціальне страхування в єдиному соціальному внеску. При цьому за провідну висувається та ідея, яка полягає в тому, що саме об'єднання функцій з реєстрації та обліку платників внесків у страхові фонди і збирання таких внесків шляхом виокремлення цих функцій дасть змогу державі створити систему реального керування і забезпечення державних гарантій у соціальному страхуванні. Саме на оцінку перспектив розвитку даної складової системи загальнообов'язкового державного соціального страхування направлені подальші дослідження.

Викладення основного матеріалу дослідження. Необхідною умовою при розробці механізмів запровадження в Україні єдиного соціального внеску є

дослідження досвіду інших країн, де він вже діє. Так, в Росії до введення єдиного соціального податку не зовсім зрозумілим був статус відрахувань в державні соціальні позабюджетні фонди. Формально вони не вважались податками, оскільки не входили до регламентованої законодавством, податкової системи Російської федерації, хоча за своїм економічним змістом для платників дані відрахування виступали однією з форм оподаткування. Вводячи єдиний соціальний податок російські законотворці вбачали в цьому кроці ряд позитивних змін. Зокрема, поява стимулів для легалізації реальних витрат роботодавців на оплату праці найманих працівників, а також встановлення нового порядку визначення бази оподаткування по внесках до соціальних фондів, що мало привести до спрощення технічної сторони нарахування внесків і складання відповідної звітності. Єдиний соціальний податок починаючи з 2001 року внески до Пенсійного Фонду, Фонду соціального страхування та Фондів обов'язкового медичного страхування. В той час як внески до Фонду зайнятості з роботодавців відмінені, а джерелом формування коштів даного фонду стали надходження податку з доходів фізичних осіб (1% з 13%). Одночасно наголосимо, що внески на соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань залишились в незмінному вигляді і сплачуються окремо від єдиного соціального податку [1, с. 13 - 14].

Одночасно з позитивними моментами, досвід Російської Федерації у впровадженні єдиного соціального податку показує, що його запровадження внаслідок розпорошення функцій контролю за сплатою єдиного соціального податку, необґрунтованого зменшення розміру цього податку призвело до зменшення надходження коштів до фондів соціального страхування. При цьому як виявилось, що податкові органи не зацікавлені у повноті його справляння.

Європейський досвід дає підстави свідчити декілька одночасно використовуваних моделей адміністрування збору внесків до фондів соціального страхування та їх використання в цілях соціального захисту застрахованих осіб, які систематизовано за рівнем участі в цьому процесі як

податкових органів, так і органів соціального страхування (рис. 1).

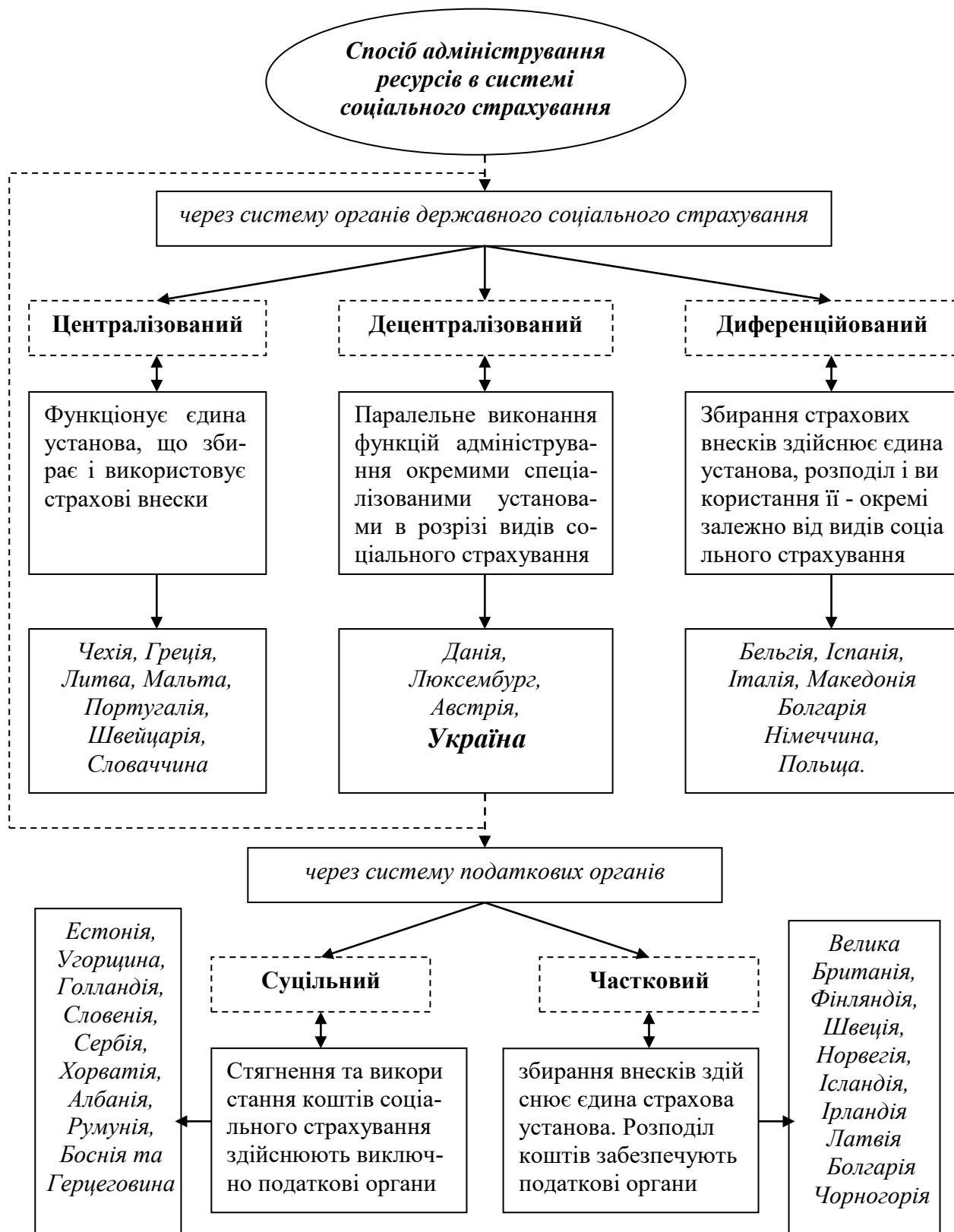

Рис. 1. Моделі адміністрування ресурсів соціального страхування в європейських країнах, станом на 2010 р.

----- авторське

Джерело: узагальнено та доповнено автором

Про рівень ефективності роботи кожної з окреслених на рис. 1 моделей

адміністрування свідчать обсяги зібраних внесків на соціальне страхування. Визначення даного взаємозв'язку шляхом співвідношення фонду оплати праці, з якого сплачено страхові внески до фактичного фонду оплати праці в досліджуваних країнах, дає змогу стверджувати, що більший ступінь інтегрованості системи забезпечує збільшення її доходів.

Зокрема, перший, другий і третій типи моделей адміністрування характеризуються в середньому такими співвідношеннями: 84,5%, 86,8% та 88,4% відповідно, а найбільш інтегрований п'ятий тип в середньому демонструє показник збирання внесків на рівні 100%. Загалом досвід країн, де було введено єдиний соціальний платіж свідчить, що за таких умов адміністративні витрати в середньому на 14,5% нижчі, а рівень збирання внесків на 7,8% вищий, ніж при диференційованій системі. Це є безумовно важливим фактором, що має позитивно вплинути на реформування системи соціального страхування в Україні [2, с. 16].

В Україні ж за період останніх десяти років було запропоновано цілий ряд законопроектів пов'язаних із уніфікацією і об'єднання розрахунків в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. Узагальнення їх спільних рис дає підстави визначити сукупність аргументів, які з позитивної сторони характеризують саме такий напрям реформування системи соціального страхування, а саме:

- скорочення адміністративних видатків роботодавців, зокрема економію робочого часу під час надання звітності та здійснення контрольних функцій одним органом. За усередненими статистичними даними це близько 2 людино-днів щомісячно для малих підприємств, майже 10 людино-днів – для середніх підприємств. Приблизно стільки ж затрат для кожного роботодавця займає перевірка кожним фондом (із періодичністю раз на два роки);

- забезпечення додаткових надходжень страхових коштів за рахунок розширення бази для нарахування страхових внесків, виведення заробітної плати з тіньового сектору, що дасть можливість значно зменшити навантаження на фонд оплати праці й вирішити питання щодо фінансування загальнообов'яз-

кового державного соціального медичного страхування без підвищення ставки єдиного соціального внеску;

- використання даних персоніфікованого обліку про застрахованих осіб для призначення страхових виплат, що сприятиме цільовому характеру використання коштів соціального страхування;

- досягнення більш раціонального використання коштів, направлених на утримання адміністративного апарату, відповідального за збирання, облік і контроль за сплатою страхових внесків;

- забезпечення повної прозорості фінансових потоків для суб'єктів системи загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- вивільнення ресурсів для виконання ключових функцій фондів соціального страхування, а саме підвищення якості соціальних послуг і оптимізації розмірів страхових виплат застрахованим особам тощо.

Починаючи з 2011 р. в Україні запроваджується Єдиний соціальний внесок, що являтиме собою єдиний платіж до Пенсійного фонду, який міститиме в собі декілька внесків на соціальне та пенсійне страхування.

У відповідності до чинного законодавства, яке нормативно забезпечуватиме його функціонування, єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їхніх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [4].

Введення Єдиного соціального внеску, на думку К. Скрипкіної, має полегшити подання звітності до цих фондів – всі ці відрахування зводяться в один, єдиний соціальний внесок, який сплачується одною сумою. Вираховуватись єдиний соціальний внесок буде за тим же механізмом, за яким сплачуються в даний момент внески до Пенсійного фонду. Як відомо, на даний

момент внески складаються з: відрахувань із зарплати самого найманого працівника; нарахувань на фонд оплати праці, які проводить і оплачує роботодавець. Із зарплати працівника відраховується приблизно 3,6 % – тобто 2% із зарплати поступає до Пенсійного, 1,6% – до інших соціальних фондів. Десь в цих межах і збережеться розмір внеску із зарплати найманого працівника [4].

В той же час, для роботодавця, як зазначає Т.Мойсеєнко, розмір цього Єдиного соціального внеску буде коливатись в залежності від діяльності, і визначатись так званими класами ризику. І цих класів ні багато, ні мало, а цілих 67. Перший, найменший клас ризику, має відрахування в сумі 36,76%, останній, найбільший – 49,7%. За умови ведення діяльності за декількома напрямками, визначатись клас професійного ризику буде за основним видом економічної діяльності. Згідно з цим класом буде визначено відсоток нарахувань на фонд оплати праці, який матиме сплатити роботодавець.

Єдиним органом, який буде проводити збір та контроль сплати єдиного соціального внеску, є Пенсійний фонд України. В ньому ж буде вестись державний реєстр страхувальників та застрахованих осіб. Тому логічним є очікування скорочення кількості чиновників, які подекуди дублюють роботу одне одного. Це веде за собою зменшення витрат бюджетних коштів. Також за рахунок спрощення зменшаться затрати роботодавців на ведення (адміністрування) Єдиного соціального внеску [5].

Паралельно з новим Законом і далі будуть чинні решта базових „соціальних законів“, щоправда з відповідними правками (щодо пенсійного страхування, соціального страхування на випадок безробіття, з тимчасової втрати працездатності, від нещасних випадків) [2].

Очевидно, за твердженням І. Журавської, що всі питання фінансування страхових випадків, проведення провідних виплат і, ймовірно, подання звітності та притягнення до відповідальності за використання коштів фондів залишаться у віданні відповідних фондів соціального страхування. Як впливає із „Прикінцевих та перехідних положень“ Закону про ЄВСС, із профільних

соціальних Законів не були виключені права фондів виступати в ролі „каральних“ органів щодо своїх коштів.

Таким чином, крім взаємовідносин з чотирма окремими фондами у роботодавців, по суті, з'явиться ще один, п'ятий – зріз взаємовідносин у сфері соціального страхування – єдиний внесок. Адже за ним також передбачається звітність, відповідальність, регламент сплати тощо. Для спілкування із страхувальниками та застрахованими особами в контексті єдиного внеску п'ятий фонд не „винайшли“. Усі регулювальні функції „перепали“ Пенсійному фонду, який очолюватиме процес збирання й розподілу між рештою фондів соціального страхування [3].

Тож слід констатувати, той факт, що, у цій частині, на жаль, спрощення не відбулося. І, крім вивчення нового Закону про Єдиний внесок на соціальне страхування, доведеться аналізувати внесені зміни до профільних соціальних Законів і співвідносити, які повноваження залишаються у фондів у розрізі профільних видів страхування, а які перейдуть до Пенсійного фонду в розрізі єдиного соціального внеску.

Що ж стосується сплати та розподілу єдиного внеску, то тут дійсно є спрощення. Так, внесок сплачуватиметься єдиним платежем на рахунки територіальних органів Пенсійного фонду. Платіж здійснюють у національній валюті. А ось розподіл сплаченого внеску за всіма видами соціального страхування здійснюється без участі платників.

Висновки. Підсумовуючи дослідження запропонованих реформ в сфері соціального страхування підтримуємо позицію про відсутність кардинальних нововведень до діючого механізму соціального захисту на страхових основах.

Вважаємо, що загалом законотворцю, на жаль, не вдалося реально спростити процедури адміністрування страхових внесків за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням (нарахування, сплата та облік страхових внесків і страхових внесків). І тому вважаємо, що на сьогодні доцільним є запровадження механізму об'єднання діяльності фондів: соціального страхування з тимчасової непрацездатності, на випадок безробіття,

від нещасних випадків на виробництві та, запланового до впровадження на засадах обов'язкового, державного медичного страхування в Єдиний фонд державного соціального страхування в рамках окремих галузей. При цьому на відміну від передбаченого до запровадження Єдиного соціального внеску на нашу думку об'єднанню, з одного боку мають підлягати лише фонди соціального страхування, тоді як Пенсійний фонд продовжує функціонувати окремо від новоствореного Фонду соціального страхування.

Список використаних джерел:

1. Сендлер Д. Проблеми і перспективи становлення сучасної системи пенсійного забезпечення в російській федерації та Україні / Д. Сендлер // Україна: аспекти праці. - 2005. - №7. - С. 10 - 14;
2. Парнюк В. Про необхідність зміни методологічного підходу до нарахування зборів до Пенсійного та соціальних фондів / В. Парнюк // Економіка України. – 2006. - №4. – С. 16 – 21;
3. Логачова Л. До питання запровадження єдиного соціального внеску в Україні / Л. Логачова, Є. Котов, О. Прогнімак // Справочник кадровика. – 2005.- № 5. – С. 62 – 66;
4. Закон України від 08.07.2010р. №2464-VI „Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування“ // Бухгалтерія. – 2010. – 20 вересня. (№38) . – С. 8-46.
5. Єдиний соціальний внесок // Все про бухгалтерський облік. – 2010. – 6 вересня (№82). – С. 2-47.
6. Гузик Т. За внесками єдиний: [єдиний страховий внесок] / Т. Гузик // Вісник Пенсійного фонду України. – 2010. – №9. – С.6-9.
7. Скрипкіна К. Єдиний соціальний внесок: як це буде.../ Катерина Скрипкіна // Податки та бухгалтерський облік. – 2010. – 23 серпня. – С.37-46.
8. Журавська І. Єдиний внесок на соціальне страхування: майбутні перевірки та відповідальність / Інна Журавська // Бухгалтерія. – 2010. – 20 вересня. (№38) . – С. 8-46.